

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

لَنْ

# کتاب جامع انجیر

پژوهش و تألیف:

مهندس حسین فقیه

|                     |                                     |
|---------------------|-------------------------------------|
| سرشناسه             | : فقیه، حسین، ۱۳۳۸-                 |
| عنوان و نام پدیدآور | : کتاب جامع انجیر/ تالیف حسین فقیه. |
| مشخصات نشر          | : شیراز: فرهنگستان ادب، ۱۳۹۷.       |
| مشخصات ظاهری        | : ۵۲۰ ص: مصور، جدول، نمودار.        |
| شابک                | : 978-622-95239-1-9                 |
| وضعیت فهرست نویسی   | : فیبا                              |
| یادداشت             | : کتابنامه.                         |
| موضوع               | : انجیر                             |
| موضوع               | : Fig                               |
| رده بندی کنگره      | : ۱۳۹۷ کی ۷/ف/BS۳۶۵                 |
| رده بندی دیویی      | : ۶۳۴/۷                             |
| شماره کتابشناسی ملی | : ۵۵۰۶۲۸۹                           |



شهرک روان کرمانه ۵ فر کوچه سمت چپ کدپستی: ۷۱۷۹۶۵۳۵۴۹

شماره تلفن: ۰۰۹۱۷۰۸۸۳۳۹۳

□□□

کتاب جامع انجیر

حسین فقیه

□□□

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۷ / شماره گارانتی: نسخه

چاپخانه: شمیم / ۰۹۱۲۵۵۳۶۴۵۴

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۲۳۹-۱-۹

□□□

حروف چینی و طرح جلد: سمیرا منوچهری / صفحه آرا: اطلس دهنی

قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال

□□□

ارتباط با نویسنده:

۰۹۱۷۷۱۴۷۷۱۶

□□□

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از نویسنده ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

## فهرست مطالب

| عنوان                                          | صفحه      |
|------------------------------------------------|-----------|
| سپاسگزاری .....                                | ۵         |
| به جای پیشگفتار .....                          | ۲۵        |
| مقدمه .....                                    | ۲۷        |
| <b>فصل اول: کلیات و شرایط آب و مرعی .....</b>  | <b>۳۱</b> |
| تاریخچه .....                                  | ۳۳        |
| انجیر کاری و اهمیت آن در دنیا .....            | ۳۴        |
| سطح زیر کشت و میزان تولید انجیر در ایران ..... | ۳۹        |
| آب و هوا و عوامل طبیعی .....                   | ۴۴        |
| درجه حرارت .....                               | ۴۴        |
| الف: گرما .....                                | ۴۴        |
| ب: سرما .....                                  | ۴۸        |
| نیاز سرمایی درخت انجیر .....                   | ۵۱        |
| باد .....                                      | ۵۲        |
| رطوبت و بارندگی .....                          | ۵۳        |
| ارتفاع از سطح دریا .....                       | ۵۹        |
| شیب و پستی و بلندی زمین .....                  | ۶۰        |
| خاک .....                                      | ۶۲        |
| میزان مقاومت به شوری .....                     | ۶۶        |
| حاصلخیزی خاک .....                             | ۶۸        |
| <b>فصل دوم: مشخصات گیاهشناسی .....</b>         | <b>۷۳</b> |
| انواع Ficus .....                              | ۷۵        |

|     |                                           |
|-----|-------------------------------------------|
| ۷۷  | ریخت‌شناسی رویشی                          |
| ۷۷  | ریشه                                      |
| ۷۸  | ساقه                                      |
| ۷۹  | برگ                                       |
| ۸۰  | زمان سبز شدن برگ                          |
| ۸۲  | ریخت‌شناسی گل                             |
| ۸۲  | گل نر                                     |
| ۸۳  | گل‌های ماده                               |
| ۸۳  | گل‌های ماده درخت انجیر                    |
| ۸۳  | ۱- گل‌های ماده خامه کوتاه                 |
| ۸۳  | ۲- گل‌های ماده بلند                       |
| ۸۶  | بیولوژی گل                                |
| ۸۷  | تمایز و نمو گل آذین                       |
| ۸۹  | پارتنوکاری                                |
| ۸۹  | الف- پارتنوکاری تحریکی                    |
| ۹۰  | ب- پارتنوکاری رویشی                       |
| ۹۰  | صفات خاص درخت انجیر                       |
| ۹۳  | فصل سوم: انواع انجیر                      |
| ۹۵  | الف- انجیر تر: Caprifig                   |
| ۹۶  | محصول زمستانه                             |
| ۹۷  | محصول بهاره                               |
| ۹۸  | محصول پائیزه                              |
| ۱۰۱ | ارقام بر انجیر در استان فارس              |
| ۱۰۳ | ۱- بر دانه سفید: Bar - Daneh Saphid       |
| ۱۰۳ | ۲- بر پوز دمبالی Bar- poozdombaly         |
| ۱۰۵ | ب- انجیر خوراکی                           |
| ۱۰۶ | انجیر ازمیر                               |
| ۱۱۷ | انجیر سان پدرو                            |
| ۱۱۸ | انجیر معمولی                              |
| ۱۲۲ | بر دادن یا گرده افشانی                    |
| ۱۲۹ | همزیستی انجیر و حشره بلاستوفاگا جهت تکامل |

|     |                                                                                    |
|-----|------------------------------------------------------------------------------------|
| ۱۳۰ | ..... Wasp Fig زنبور انجیر                                                         |
| ۱۳۱ | ..... خصوصیات مرفولوژیک زنبور بلاستوفاگا                                           |
| ۱۳۲ | ..... خصوصیات مرفولوژیک زنبور گرده افشان انجیر                                     |
| ۱۳۴ | ..... بیولوژی بر زنبور                                                             |
| ۱۳۸ | ..... مشخصات لارو                                                                  |
| ۱۳۹ | ..... مشخصات شفیره                                                                 |
| ۱۴۰ | ..... مشخصات حشره کامل                                                             |
| ۱۴۰ | ..... تطابق چرخه زندگی بر زنبور با فنولوژی سیکونیوم بر انجیر                       |
| ۱۴۳ | ..... بررسی تغییرات جمعیت بر زنبور گونه B. Psenes                                  |
| ۱۴۵ | ..... بررسی تغییرات جمعیت زنبور کلیه پرازیت بر زنبور                               |
| ۱۴۷ | ..... تأثیر عوامل محیطی بر روی زنبور                                               |
| ۱۴۷ | ..... الف) عوامل غیر زنده                                                          |
| ۱۴۷ | ..... ب) عوامل زنده                                                                |
| ۱۴۷ | ..... زنبورهای غیر گرده افشان انجیر و زنبور استوپا ازیت Philotrypesis caricae (L.) |
| ۱۵۱ | ..... خصوصیات دانه گرده انجیر                                                      |
| ۱۵۳ | ..... سیتوتاگزونومی و سیتوژنتیک در F. carica                                       |
| ۱۵۴ | ..... تغییرات تکاملی در سیستم تولید مثل انجیر                                      |
| ۱۵۶ | ..... اهداف به نژادی انجیر                                                         |
| ۱۵۷ | ..... میوه انجیر                                                                   |
| ۱۵۸ | ..... رشد و نمو میوه Fruit Growth Development                                      |
| ۱۶۰ | ..... تشکیل میوه انجیر                                                             |
| ۱۶۳ | ..... فصل چهارم: کاشت                                                              |
| ۱۶۵ | ..... تکثیر درخت انجیر                                                             |
| ۱۶۶ | ..... روش تکثیر با استفاده از قلمه                                                 |
| ۱۶۷ | ..... تهیه گودال کاشت                                                              |
| ۱۶۸ | ..... روش تکثیر با استفاده از پاجوش                                                |
| ۱۷۰ | ..... تأثیر نوع هورمون و غلظت‌های مختلف آن بر ریشه‌زایی ارقام مختلف بر انجیر       |
| ۱۷۱ | ..... روش خوابانیدن                                                                |
| ۱۷۲ | ..... روش کاشت نهال                                                                |
| ۱۷۴ | ..... فاصله کاشت                                                                   |
| ۱۷۶ | ..... ازدیاد جنسی                                                                  |

فصل پنجم: داشت..... ۱۷۷

محافظة درختان جوان از سرما و گرما..... ۱۷۹

۱- پاک کردن جویها و اطراف تنه درخت..... ۱۷۹

۲- کندن اطراف تنه درختان..... ۱۷۹

۳- مبارزه با علفهای هرز..... ۱۸۰

کنترل شیمیایی علفهای هرز باغات..... ۱۸۱

تأثیر مواد افزودنی همراه با علف کش گلای فوسیت..... ۱۸۲

۴- شخم زدن باغات..... ۱۸۶

۵- برداشتن (گرده افشانی)..... ۱۸۷

مقایسه روشهای مختلف بر دادن..... ۱۸۹

مزایای روش بر دادن با استفاده از قوطی..... ۱۹۰

معایب روش بر دادن با استفاده از قوطی..... ۱۹۰

محاسبات هزینه بر دادن در روش قوطی..... ۱۹۲

۶- سمپاشی..... ۱۹۳

۷- کرم کشی..... ۱۹۳

۸- خاک دادن درختان..... ۱۹۴

۹- هرس..... ۱۹۷

الف) تشکیل درخت به شکل بوته..... ۱۹۸

ب) تشکیل درخت به شکل پا بلند..... ۱۹۸

تعداد تنه درختان انجیر..... ۱۹۹

۲- هرس بهره برداری..... ۲۰۳

هرس پائیزه..... ۲۰۳

الف) هرس سبز..... ۲۰۴

ب) هرس سیاه..... ۲۰۴

سفید کردن تنه درختان..... ۲۰۷

نکات مهم در مورد سفید کردن تنه درختان..... ۲۱۰

فواید سفید کردن تنه درختان..... ۲۱۰

فصل ششم: آفات و بیماریهای انجیر..... ۲۱۱

الف: آفات..... ۲۱۳

کنه انجیر *Eotetranychus hirsti* Pritchard and Baker (Tetranychidae)..... ۲۱۳

جایگاه طبقه بندی..... ۲۱۶

- ۲۱۶..... بیولوژی کنه انجیر
- ۲۱۷..... شکل‌شناسی خارجی
- ۲۱۸..... بیولوژی
- ۲۲۰..... تغییرات جمعیت
- ۲۲۱..... زمستان‌گذرانی
- ۲۲۳..... شکارگرها
- ۲۲۳..... حشرات شکارگر کنه تارتن انجیر
- ۲۲۴..... مبارزه شیمیایی با کنه انجیر
- ۲۲۷..... کنه‌کش‌ها، مورد استفاده در باغات انجیر
- ۲۳۶..... نکات مهم در سمپاشی درختان انجیر بر علیه کنه
- ۲۳۷..... کنه (*Aceria ficus* (cari: postigmata)
- ۲۴۱..... روش‌های کنترل
- ۲۴۱..... الف- زراعی
- ۲۴۱..... ب- شیمیایی
- ۲۴۲..... پروانه برگ‌خوار انجیر: (*Simaethis nemorana*, *Choreuis nemorana* (Dolichopterygidae)
- ۲۴۵..... مگس میوه انجیر: *Carposonchea aristella* Beck
- ۲۴۹..... پوست‌خوار انجیر: (*Hypoborus ficus* Erichson (Scolytidae, Col)
- ۲۵۳..... پسیل انجیر: *Homatoma ficus* L. (Psyllidae)
- ۲۵۶..... خانواده Drosophilidae
- ۲۶۱..... مگس سرکه: (Drosophila SP)
- ۲۶۴..... مگس انجیر آفریقایی (*Zaprionus indianus*)
- ۲۷۰..... علل طغیان مگس انجیر آفریقایی در سال ۹۲
- ۲۷۵..... پروانه برگ‌خوار انجیر: (*Ocnerogyia Amanda staud* (Lep. Lymantridae)
- ۲۷۹..... عوامل کنترل‌کننده آفت
- ۲۸۱..... سوسک شاخک بلند انجیر: *Prionus coriarius* (Cerambycidae, col)
- ۲۸۳..... شپشک‌های گیاهی (Hemiptera, Coccoomorpha) انجیر *Ficus Carica* در ایران:
- ۲۸۳..... خانواده Coccidae
- ۲۸۳..... خانواده Diaspididae
- ۲۸۴..... خانواده Pseudococcidae
- ۲۸۵..... شپشک *Diaspidiotus braunschvigi* (Rung) Diaspididae
- ۲۸۹..... شپشک ستاره‌ای انجیر: *Ceroplastes rusci* L Coccidae, HOM

- ۲۹۵ ..... *Lepidosaphes conchiformis* Gmelin (Diaspididae, Homoptera) سپر دارواوی انجیر:
- ۳۰۰ ..... *Aphis kachkouli* شته انجیر:
- ۳۰۲ ..... مورچه:
- ۳۰۲ ..... ۱- زمان گرده افشانی انجیر:
- ۳۰۵ ..... ۲- زمان برداشت انجیر:
- ۳۰۵ ..... موریانه:
- ۳۰۷ ..... *Euzophera bigella* zell (phycitidae, Lep) کرم به:
- ۳۰۷ ..... *Opostega* sp مینوز برگ انجیر
- ۳۰۹ ..... *Phycodes radiata* (Ochscenheimer, 1808) شب پر پیچاننده برگ انجیر
- ۳۱۰ ..... موس:
- ۳۱۰ ..... *Apomyelois* (= *Spectrobates*) کرمانا: کرم گلوگاه انار:
- ۳۱۱ ..... پرندگان:
- ۳۱۲ ..... *Carpophilus hemipterus* L Nitidulidae سوسک میوه‌خوار انجیر:
- ۳۱۴ ..... *Vespa orientalis* crabro زنبورهای قرمز:
- ۳۱۵ ..... سایر آفات:
- ۳۱۷ ..... ب- بیماری‌های انجیر:
- ۳۱۷ ..... (Phomopsis) بیماری شانکر یا خشکیدگی شاخه انجیر:
- ۳۱۷ ..... *Phomopsis* سایر بیماری‌های ناشی از جنس:
- ۳۲۶ ..... *Mosaic of fig* موزائیک انجیر:
- ۳۴۲ ..... *Hansaniasporea vineae* بیماری ترشیدگی انجیر:
- ۳۴۳ ..... *Phytophthora cryptogea* بیماری فیتوفترا:
- ۳۴۳ ..... *Botrytis* بیماری:
- ۳۴۴ ..... *Cercospora bolleana* (Thuem) speg. بیماری لکه برگی انجیر:
- ۳۴۴ ..... *Fusarium lateritium* = *F. urticarum* بیماری:
- ۳۴۴ ..... *Kuehneola fici* (cast) Butl بیماری زنگ انجیر:
- ۳۴۴ ..... *Oidium erysiphoides* ffir. سفیدک سطحی انجیر:
- ۳۴۴ ..... *Meloidogyne incognita* ch (Kofoid et white) نماتد مولد غده ریشه:
- ۳۴۵ ..... *Rosellinia necatrix* (Hartig) Berlese پوسیدگی تار عنکبوتی ریشه:
- ۳۴۶ ..... *Trichothecium roseum* link بیماری:
- ۳۴۶ ..... *Nattrassia mangiferae*. بیماری:
- ۳۴۷ ..... *Schistonchus caprifici* (Aphelenchoididae) نماتد



|       |                                                                |     |
|-------|----------------------------------------------------------------|-----|
| ..... | عارضه برگ زردو                                                 | ۳۵۱ |
| ..... | سوختگی بر اثر استفاده نابجا از سموم و مواد شیمیایی             | ۳۵۴ |
| ..... | خسارت رعد و برق و تگرگ                                         | ۳۵۴ |
| ..... | دفرمه شدن شاخه درختان انجیر                                    | ۳۵۴ |
| ..... | بیماری فتیله نارنجی انجیر                                      | ۳۵۵ |
| ..... | کفک سیاه انجیر: <i>Sterigmatocystis nigra</i>                  | ۳۵۶ |
| ..... | کفک خاکستری: <i>Sclerotinia fuckeliana</i>                     | ۳۵۶ |
| ..... | <b>فصل هفتم: داشت و مسائل اقتصادی انجیر</b>                    | ۳۵۷ |
| ..... | برداشت انجیر                                                   | ۳۵۹ |
| ..... | انجیر خشک و موضوعات مهم مرتبط با آن                            | ۳۶۵ |
| ..... | شبه گونه‌های مختلف <i>Argemone</i> در انجیر و توکسین‌زایی آنها | ۳۶۶ |
| ..... | تهیه انجیر خشک                                                 | ۳۷۰ |
| ..... | استفاده از گوگرد                                               | ۳۷۸ |
| ..... | درجه‌بندی انجیر                                                | ۳۷۹ |
| ..... | ۱- انجیر صدیک                                                  | ۳۷۹ |
| ..... | ۲- انجیر خرمنی                                                 | ۳۸۱ |
| ..... | ۳- انجیر منگ                                                   | ۳۸۲ |
| ..... | مقایسه تعداد میوه انجیر در صد (۱۰۰ گرم) انجیر خشک              | ۳۸۲ |
| ..... | مقایسه تعداد میوه در هر ۱۰۰ گرم گردو نسبت به انجیر             | ۳۸۶ |
| ..... | مقدار محصول درخت انجیر                                         | ۳۸۶ |
| ..... | تسریع رسیدن میوه انجیر                                         | ۳۸۷ |
| ..... | پژوهش‌های انجام شده در زمینه انگیختن بکراری                    | ۳۹۳ |
| ..... | نتایج حاصل از کاربرد 2,4,5,T                                   | ۳۹۶ |
| ..... | مسائل اقتصادی، میزان تولید و صادرات انجیر                      | ۳۹۸ |
| ..... | انجیر ممتاز:                                                   | ۴۰۱ |
| ..... | انجیر گل و پرک                                                 | ۴۰۲ |
| ..... | انجیر چرخی                                                     | ۴۰۲ |
| ..... | انجیر قاقو                                                     | ۴۰۲ |
| ..... | متوسط قیمت انجیر در ۶۱ سال اخیر                                | ۴۰۳ |
| ..... | <b>فصل هشتم: آلات انباری انجیر</b>                             | ۴۰۷ |

|     |                                                                                        |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------|
| ۴۰۹ | ۱- شب پره <i>Ephestia (Cadra) figulilella</i> (Greg)                                   |
| ۴۰۹ | ۲- شب پره هندی <i>Plodia interpunctella</i> HB (Pyralidae, Lep) (The Indian meal moth) |
| ۴۱۱ | ۳- شب پره <i>Ephestia calidella</i>                                                    |
| ۴۱۲ | ۴- شب پره خشکبار <i>Ephestia elutella</i> Lep: Pyralidae                               |
| ۴۱۴ | کنترل آفات انباری                                                                      |
| ۴۱۶ | آفات انباری و ضد عفونی محصول انجیر                                                     |
| ۴۲۰ | نکات مهم در مورد فسفین                                                                 |
| ۴۲۰ | مقایسه فسفید آلومینیوم با فسفید منیزیم                                                 |
| ۴۲۳ | <b>فصل نهم: استاندارد و ارزش غذایی انجیر</b>                                           |
| ۴۲۵ | آشنایی مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران                                           |
| ۴۲۷ | ۱- انجیر خشک- ویژگی ها و روش های آزمون                                                 |
| ۴۳۱ | ۲- استاندارد ملی برای انجیر خشک                                                        |
| ۴۳۹ | ۳- انجیر فرآیند شده- ویژگی ها و میکروبیولوژی                                           |
| ۴۴۲ | ۴- انجیر خشک- آیین کار بهداشت                                                          |
| ۴۵۵ | ارزش غذایی انجیر                                                                       |
| ۴۶۱ | خواص دارویی انجیر                                                                      |
| ۴۶۲ | خواص آنتی اکسیدانی انجیر                                                               |
| ۴۶۲ | خواص ضد میکروبی انجیر                                                                  |
| ۴۶۴ | آشنایی با خواص انجیر                                                                   |
| ۴۶۴ | الف- فواید انجیر                                                                       |
| ۴۶۵ | فواید انجیر خشک                                                                        |
| ۴۶۵ | فواید شیر انجیر                                                                        |
| ۴۶۵ | فواید برگ انجیر                                                                        |
| ۴۶۶ | ب- مضرات انجیر                                                                         |
| ۴۶۷ | منابع مورد استفاده                                                                     |
| ۴۶۷ | الف) منابع فارسی                                                                       |
| ۴۸۴ | ب- منابع خارجی                                                                         |
| ۴۸۸ | تصاویر رنگی فصول کتاب                                                                  |

## به جای پیشگفتار:

من انجیرم

من به حداقل‌ها، حداقل آب و خاک تنعم

من از دل کوهپایه‌ها و از میان درخت‌ها بزم آورده‌ام

من دره‌ها، کوهستان‌ها، شیب‌ها و سحلاخ‌ها با سخره گرفته‌ام

من خشکسالی‌ها، سرماها و یخبندان‌ها و گرمی سوزن تابستان‌ها را پشت سر گذاشته‌ام

من نماد نسل‌های مقاوم و سرسخت و سخت‌کوش جداد شما

من نماد والتینم

من به اکوسیستم، منابع طبیعی و به شهرستان‌های انجیرخیز معنا بخشیده‌ام

من نماد محصول سالم و ارگانیکم

من اسطوره تاریخم

من ترکیبی نافع از مواد معدنی و ویتامین‌هایم

من هم غذا، هم میوه و هم دارویم

من میوه‌ای عجیب و استثنایی‌ام

من نماد مقاومت و صبر و پایداری‌ام و هر جا صحبت از قناعت و حداقل‌ها و دیم و دیم‌کاری است

بدون شک نام من بر سر زبان‌هاست.

من ریشه‌ای استثنایی دارم که هم در عمق و هم در عرض ریشه دوانده و هم آب و هم مواد

معدنی را از دل زمین بیرون کشیده و مورد استفاده قرار می‌دهم.

من گیاهی هستم که اجدادتان مرا فقط در توبره‌ای از خاک و بدون هرگونه کود و آبیاری کاشته و پرورش داده‌اند.

من قرن‌ها و در طول هر سال چندین ماه آن هم در فصول بهار و تابستان بدون قطره‌ای آبیاری زنده مانده و محصول داده‌ام.

من نماد انرژی و تغذیه سالم هستم.

من در سرمای پاییز و زمستان فرزندان شما را بدون هرگونه تغذیه صبحگاهی در مدارس سرپا نگهداشته و امکان علم‌آموزی آنها را فراهم نموده‌ام.

من بدن هرگونه کود و هر نوع سم و سمپاشی قرن‌ها زنده مانده‌ام و هر جا صحبت از انسان و گیاه مقاوم شده، این منم. اجداد شما بوده‌ایم که مقاومت و زنده ماندن را به همگان آموزش داده‌ایم.

من از طبیعت را طبعاً با من معنا گرفته است.

من صحرا را، کوه را، خشکی را آبادانی بخشیده‌ام و گرچه اجداد شما در طول قرن‌ها به من یاری رسانده‌اند، من نیز قرن‌ها ابناء و اجداد شما را زنده نگه داشته‌ام.

من گیاه آپارتمانی نیستم، من خاکی نیستم، من درخت باغی نیستم، من نازک نارنجی نیستم، من نازپرورده نیستم، من درختی کوهی‌ام، من درختی مرا باغ انجیری ننمایدند بلکه مرا کوه انجیری لقب داده‌اند پس من کوهی‌ام و نه باغی.

مرا با آب خفه نکنید، با سم مسموم نسازید و با کبر آلود و متادم ننمائید.

من تاریخی چند هزار ساله دارم.

من چند صد سال عمر می‌کنم و بدون اینکه بمیرم، دوباره زنده می‌شوم.

من با شرایط دشوار طبیعت، نه تنها نجات‌یافته‌ام بلکه خو گرفته و سازگاری را آموخته‌ام.

من قرن‌ها زنده مانده‌ام و آب را در دل خاک ذخیره نموده‌ام، پس این آب را به منظور آبیاری من از دل زمین بیرون نکشیده و هم زمین و هم مرا و هم طبیعت را به ورطه نابودی نکشانید.

آری من انجیرم

بیایید به من اعتماد کنید، همچنان که اجدادتان به من اعتماد کرده‌اند.

آری من انجیرم...